

Samordningssjuksköterskan – ett stöd till den äldre och den anhöriga

Samordningssjuksköterskan – ett stöd till den äldre och den anhöriga

När jag bjuder in någon till ett samtal så säger jag, ta med din make eller dotter. Vi vill att de ska följa med! Bor de tillsammans är problemen som finns något som delas av båda. Hela min poäng är att hjälpa hushållet, säger samordningssjuksköterskan Åsa.

Under senare år har begrepp som ”äldre multisjuka”, ”äldre med många sjukdomar” eller ”de allra mest sjuka äldre” börjat användas allt mer. Innebörden i begreppen är att många äldre har en komplex sjukdomsbild som betyder många kontakter med olika delar av hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Ur den enskilda äldres perspektiv kan vården många gånger framstå som både fragmentiserad och otillgänglig. Den är helt enkelt inte anpassad för denna grupp av patienter.

Utvecklingen av äldreomsorgen har gått mot att allt fler äldre med en komplex sjukdomsbild bor hemma. Det innebär att många anhöriga får ta ett stort ansvar, vilket ofta innebär både en fysisk och psykisk belastning.

Kommunernas stöd till anhöriga till äldre handlar oftast om olika former av avlösning, enskilda stödsamtal och att erbjuda anhöriga att delta i anhöriggrupper. Trots omfattande och långvariga nationella satsningar på att utveckla stödet till anhöriga, har det under senare år varit relativt tyst om nya former av anhörigstöd.

Mot den bakgrunden är samordningssjuksköterskan ett exempel både på en ny form av stöd till anhöriga, och ett exempel på stöd till anhöriga som ges av sjukvården, via primärvården.

Samordningssjuksköterskan

I Sörmland har landstinget sedan något år tillbaka inrättat tjänster för samordningssjuksköterskor vid länets vårdcentraler. Deras målgrupp är främst äldre multisjuka personer och arbetet består i att hitta dessa, få kontakt med dem för att samordna och planera deras vård.

Samordningssjuksköterskan är ett erbjudande om en fast vårdkontakt (enligt HSL 29a §) som har bra kunskaper om, och är bra orienterad i vårdens olika delar. Tillsammans går man igenom hur situationen ser ut för den äldre och vad personen behöver för hjälp. Vid behov görs sedan en läkemedelsgenomgång och en individuell vårdplan (enligt HSL 3f §) upprättas som kontinuerligt följs upp.

I den broschyr som landstinget Sörmland tagit fram om samordningssjuksköterskan betonas att även anhöriga kan få stöd, råd och hjälp med olika frågor som rör den äldre. Syftet är att skapa trygghet både för den äldre och dennes anhöriga.

Erfarenheter så här långt

Jag träffar Åsa och Marianne. De arbetar som samordningssjuksköterskor vid vårdcentralerna i Trosa och Gnesta.

Att hitta de med behov av samordningssjuksköterskan

I Gnesta där funktionen funnits i över ett år får Marianne ofta signaler från sina kollegor om personer som kan behöva hennes hjälp. Det kan vara sjuksköterskor, läkare, sjukgymnasten, eller personalen som arbetar på labbet som hör av sig. Det kan vara de äldre själva eller deras anhöriga som ringer till vårdcentralen och som kopplas vidare till samordningssjuksköterskan.

Vanligt är också att den sjuksköterska vid sjukhuset som följer upp hur det går för utskrivna patienter tar kontakt med samordningssjuksköterskan. Under uppföljningssamtalet har det visat sig att den utskrivna äldre patienten har svårigheter som samordningssjuksköterskan skulle kunna hjälpa till att lösa. Samordningssjuksköterskorna kan också hitta personer via den så kallade ”återinläggningslistan”. I den registreras personer som sökt sjukhus två eller flera gånger under en månad. Om en person har besökt sjukhus många gånger, kan samordningssjuksköterskan ta initiativ till kontakt.

Vad är det som samordnas

Inför mötet med nya patienter förbereder sig samordningssjuksköterskan ofta genom att titta i den äldre personens journal för att få en bild av sjukdomar och vårdkontakter. Vem har ansvar för vad? Görs det onödigt dubbelarbete? Vad kan förenklas och hur? Det handlar om ett gediget detektivarbete och att vara kreativ i sökandet efter nya lösningar, som Marianne uttrycker det.

Utöver landstingets vård som akutsjukvård, specialistsjukvård vid sjukhus och vårdcentralerna tillkommer kommunens olika verksamheter. Det handlar då om hemsjukvården, hemtjänsten, dagverksamhet, korttidsboende och särskilda boenden. Samordningssjuksköterskan beskriver allt detta närmast som en djungel, som svår att hitta rätt i.

Stöd till anhöriga

När vi kommer in på huvudfrågan, hur samordningssjuksköterskan stödjer anhöriga blir svaren lite mer trevande. Åsa som inför intervjun funderat mycket över detta säger:

När jag bjuder in någon till ett samtal så säger jag ta med din make eller din dotter. Jag vill att de följer med. Bor de tillsammans så är problemen bådas. Hela min poäng är ju att hjälpa hushållet. Vi är bättre på att bjuda in anhöriga än vad vi har varit traditionellt tycker jag.

Hon fortsätter:

När man sedan träffar de anhöriga så kan man stämma av med dem – är detta verkligen en rimlig börda för dig? Man förstår ofta att mycket tid och oro ägnas åt makens vård och att få läkarbesöken att fungera.

Genom att samordna vården för den äldre personen, så avlastar samordningssjuksköterskan de anhöriga från en börda. De anhöriga spar tid samt slipper både telefonköer och att passa telefontider. Därmed kan också en del av deras oro om att vården inte ska fungera börja minska.

Marianne fortsätter:

När jag talar med de anhöriga om deras situation säger de ofta att jag orkar nog en tid till. Då är det ofta dags att stampa med foten. Är det tvåsamheten som gör att så många anhöriga inte vill se sin egen situation. Jag brukar fråga dem. Vad tror du händer om du kör dig slut? Vem tackar dig då? Det är viktigt att få dem att börja tänka.

Samordningssjuksköterskan har alltså goda möjligheter att samtala med de anhöriga. Det kan leda fram till att samordningssjuksköterskan ber den anhöriga om lov att ta kontakt med biståndsbedömare för att ta upp frågan om dagvård så den anhöriga till exempel kan besöka sina barn och barnbarn. Vidare så förmedlar samordningssjuksköterskan kunskap till de anhöriga. Det kan vara allt från information om medicinen som den äldre får, hur man förebygger fallrisker, till handfasta tips om hur den anhöriga ska göra i olika vårdssituationer. Troligen så förebygger man på detta sätt ett och annat besök på akuten, menar Marianne.

Under intervjun berättar hon också om en av sina patienter som hade ett besvärligt bensår. Han och hans hustru kom till vårdcentralen två gånger i veckan, och när jag höll på med honom så frågade hon om sitt ben. Hon hade också bensår, men hade inte kommit sig för att söka vård. Vi löste det så att de kommer hit samtidigt och så får de vård efter varandra. Därmed behöver hustrun inte göra ytterligare ett besök hos oss varje vecka.

Svårighet i arbetet

När vi talar om vilka problem de ser i sitt arbete som samordningssjuksköterskor så handlar det om väldigt olika saker. De nämner bland annat att det tar tid att få de andra vid vårdcentralen att inse nyttan med samordningssjuksköterskan när de träffar äldre patienter. Marianne som arbetat längst har kommit en bit i den processen och menar att en viktig, men svår grupp att nå är läkarna. De måste lära sig att börja tänka "samordningssjuksköterska" när de märker att patienten har svårigheter med sina mediciner och vårdkontakter.

När vi kommer in på deras behov av kompetens så betonar de att de vill lära sig mer om kommunens vård och omsorg. Ofta ser samordningssjuksköterskan problem som har sin grund i att den äldre har problem som upptäcks inom hälso- och sjukvården, medan lösningen på problemet i hög grad också har att göra med vilka insatser personen får av socialtjänsten.

Marianne exemplifierar med en äldre person som visar sig vara undernärld. Den personen kan behöva mycket stöd via hemtjänsten. Det handlar om att minska på nattfastan, att slippa äta i ensamhet eller att öka aptiten genom att få vara ute i friska luften. Detta öppnar upp för många frågor de funderar över. Hur gör biståndsbedomarna när de bedömer behov enligt socialtjänstlagen och i vilken mån väger de in en medicinsk bedömning om konstaterad undernäring? Varför är kriterierna för att få hemsjukvård så olika i olika kommuner och vad är det som gäller ifråga om olika journaler och olika typer av dokumentation? Vem får ta del av vad?

Nya former av stöd

Mötet med Åsa och Marianne väcker tankar när det gäller anhörigstöd, hur det har vuxit fram och hur det kan utvecklas.

Under de senaste 20 åren har mycket hänt inom kommunernas anhörigstöd. Men – som konstateras inledningsvis – har det under senare år varit relativt tyst om nya former av stöd till anhöriga. Utmärkande för kommunernas stöd är att det har den anhöriga i fokus för sitt intresse. Stödet svarar ofta upp mot frågan, vad behöver du för stöd? Därmed handlar stödet ofta om olika former av avlösning, i hemmet, vid korttidsboende eller vid en dagverksamhet.

När samordningssjuksköterskan Åsa säger att hela hennes poäng är att hjälpa hushållet och familjen, så gör hon en viktig markering. Hennes synsätt lockar fram frågor som: Hur ser er situation ut och vad skulle ni behöva för stöd? Här finns troligen en potential för att utveckla stödet till många anhöriga. Frågorna svarar mot den livssituation som många lever i, det vill säga någon form av familj och hushåll.

Då är det viktigt med ett tilltal som utöver att vända sig till den enskilda äldre också vänder sig till hushållet och den äldres allra närmaste familj. Att anhörigas

svar – på frågan vad de behöver för stöd – ofta är en väl fungerande vård och omsorg om den närstående är kanske inte så oväntat, men att få till det är en helt annan sak. Vården har aldrig planerats för en målgrupp med flera olika sjukdomar samtidigt och vars livssituation i hög grad är beroende av att vården och omsorgen från två huvudmän och två olika lagstiftningar fungerar bra.

Det är väl känt att det finns många problem i gränslandet mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Dessa problem berör inte bara den multisjuka äldre, utan i lika hög grad även dennes anhöriga. Därför torde det också vara i detta gränsland som det kan finnas goda förutsättningar att utveckla nya former av stöd till anhöriga.

I det perspektivet innebär funktionen samordningssjuksköterska goda förutsättningar för att samordna vården och omsorgen om den äldre, vilket samtidigt innebär ett uppskattat stöd till anhöriga.

Samordningssjuksköterskan – ett stöd till den äldre och den anhöriga
(artnr 2014-12-9)

kan beställas från Socialstyrelsens publikationsservice.

www.socialstyrelsen.se/publikationer

E-post: publikationsservice@socialstyrelsen.se

Fax: 035-19 75 29

Artikeln kan även laddas ner från www.socialstyrelsen.se